INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ DE CIÈNCIES I TECNOLOGIA

JOSEP PUIG I CADAFALCH, COFUNDADOR I MEMBRE IL·LUSTRE DE L'IEC

Conferència pronunciada davant el Ple per
MANUEL RIBAS I PIERA
el dia 10 d'abril de 1996

BARCELONA
1996

JOSEP PUIG I CADAFALCH,
COFUNDADOR I MEMBRE IL·LUSTRE DE L'IEC

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ DE CIÈNCIES I TECNOLOGIA

JOSEP PUIG I CADAFALCH, COFUNDADOR I MEMBRE IL·LUSTRE DE L'IEC

Conferència pronunciada davant el Ple per
MANUEL RIBAS I PIERA
el dia 10 d'abril de 1996

BARCELONA
1996

This One
YPF3-1RU-KK6R

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP:

Ribas i Piera, Manuel
Josep Puig i Cadafalch, cofundador i membre il·lustre de l'IEC
A la part superior de la portada: Institut d'Estudis Catalans,
Secció de Ciències i Tecnologia
ISBN: 84-7283-330-5
I. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències i Tecnologia
II. Títol 1. Puig i Cadafalch, Josep
72Puig i Cadafalch, Josep(042)

© 1996, Manuel Ribas i Piera

Editat per l'Institut d'Estudis Catalans
Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre de 1996
Tiratge: 500 exemplars

Compost i imprès per Altés, s. l.
Cobalt, 160. 08907 L'Hospitalet de Llobregat

ISBN: 84-7283-330-5
Dipòsit Legal: B. 35060-1996

Introducció

Aquesta és una sessió *commemorativa,* és a dir, de record col·lectiu de la figura de Josep Puig i Cadafalch. Serà breu i potser alguns la jutjaran massa telegràfica. Estem disposats a celebrar tots plegats una litúrgia, un acte de *catharsis* per fer reviure per uns minuts la figura, absent des de fa trentavuit anys, de Josep Puig i Cadafalch.

M'ha tocat a mi «oficiar» en aquesta litúrgia acadèmica, probablement per la meva professió d'arquitecte i, per tant, com a humil col·lega de Puig.

Sense cap afany de treure'm l'encàrrec, que m'honora i que m'ha permès «refrescar» moltes coses, penso que algun membre de la Secció Històrico-Arqueològica, o potser de la de Filosofia i Ciències Socials, per raó dels aspectes polítics de la figura recordada, haurien estat oradors més idonis.

Es dóna, però, la circumstància, en aquesta casa, que, tot i haver tingut dos arquitectes com a cofundadors (Josep Puig i Josep Pijoan), la condició d'arquitecte no compta a l'hora de cooptar nous membres. Puig i Pijoan, historiadors de l'art, i el que us parla, urbanista; fent una paràfrasi bíblica, aquestes són les pells de be que ens hem de posar a l'esquena per entrar en aquesta companyia. Les conseqüències són greus: mentre preparava aquest discurs, vaig preguntar-me per què Lluís Domènech i Montaner, arquitecte il·lustre com Puig, historiador il·lustre com Puig —recordem la seva obra escrita—, catalanista il·lustre com Puig —tots dos es van trobar a molts llocs, però també a la Comissió de les Bases de Manresa—, per què Domènech —que va morir l'any 1923, setze anys després de la fundació de l'IEC— no va arribar a ser membre de l'Institut. Doncs, perquè li calia una etiqueta, una pell de be altra que la d'arquitecte.

Ja sabeu alguns que aquesta és una meva vella preocupació i dèria. Algun altre dia, prometo tornar-hi. Avui no n'és l'ocasió, tot i que sé que Puig i Cadafalch m'ho perdonaria.

La persona

Deia més amunt que avui recordem Puig. Per tant, com que només pot recordar qui ja ho sap i coneix, no tractaré d'explicar-vos qui era Puig, sinó d'evocar-lo, que vol dir cridar-lo a comparèixer en presència «virtual», com avui diríem.

Parteixo doncs, de la base que tots els presents sabem que Josep Puig i Cadafalch va néixer a Mataró l'any 1867 (fa gairebé cent trenta anys) i que va morir a Barcelona pels volts de Nadal de l'any 1957, és a dir, quan feia poc que havia complert els noranta.

La seva vida va ser intensa, com un reflex del seu caràcter actiu i emprenedor. Diuen que tenia un caràcter difícil; i devia ser així, perquè sabem que va «partir peres» amb Domènech i Montaner l'any 1904, en ocasió de dissidències polítiques a l'hora d'endegar *La Veu de Catalunya*; i també, més tard, amb Joaquim Torres García, quan Puig va entrar de president de la Mancomunitat. Probablement es va equivocar en ambdós casos, com es va equivocar quan va pensar que el general Primo de Rivera respectaria les escasses però molt preuades llibertats aconseguides per la Mancomunitat de Catalunya.

La vida de Puig no es va partir, com seria fàcil d'explicar, entre l'arquitectura, la recerca historicoartística i la política, sinó que tota ella va ser un tronc sòlid clavat a Catalunya, que hagué de deixar passar les aigües turbulentes de dues dictadures. Aquest tronc únic, de bona fusta, tenia aquells tres aspectes: l'*arquitecte innovador,* l'*investigador del romànic català* i el *polític catalanista.*

Precisament per això, vull intentar d'acomplir la meva missió ara i aquí fent-vos recordar Puig tot d'una sola peça, tal com ell va ser.

Bibliografia bàsica

És de justícia que esmenti les meves guies en el resum que he fet.

Primer de tot, Enric Jardí, que en el llibre publicat el 1974 per Ariel escriu un magnífic manual sobre Puig, sobretot com a polític.

Segonament, el llibre d'Oriol Bohigas sobre el Modernisme (Lumen, 1993), que, contràriament, i com és obvi, accentua la crítica des del vessant cultural i artístic, amb un magnífic enquadrament dins la cultura coetània a Europa.

En tercer lloc, els assaigs de Judith Rohrer (deixebla, a la Universitat de Columbia, EUA, del Prof. Collins, a qui acabem d'atorgar el Premi Catalònia); d'Ignasi Solà-Morales; de Xavier Barral i de Josep Termes, al catàleg de

l'Exposició Puig que van organitzar La Caixa i el COAC els anys 1989 i 1990. En aquella ocasió, el Col·legi d'Arquitectes es va treure l'espina que com a institució duia clavada per la suspensió del títol d'arquitecte de Puig a partir de 1939. Recentment, Solà-Morales ha publicat a Gili (1993) un estudi sobre l'*Arquitectura modernista fi de segle a Barcelona,* que també he pres com a guia.

Si aquestes han estat les guies, manca dir que el guiat, a voltes una mica rebel i poc dòcil, no sempre ha pensat amb el cap dels altres sinó que sovint ho ha fet per compte propi.

Els primers anys

Quan Puig va acabar la carrera d'arquitecte a Barcelona l'any 1891 (als seus vint-i-quatre anys), ja havia demostrat capacitats directives des de la Presidència del Centre Escolar Catalanista. És curiós recordar que qui el va succeir era un altre estudiant anomenat Enric Prat de la Riba, un parell d'anys més jove que ell. Puig era també llicenciat en ciències fisicomatemàtiques, i, tot i que va estar un any estudiant a Madrid, no se sap si es va doctorar en ciències.

Tot seguit d'acabar la carrera va ser arquitecte municipal de Mataró durant cinc anys.

Primer període, 1896-1900, dels vint-i-vuit als trenta-tres anys

El primer i gran període de l'arquitecte Puig és el que comença a Barcelona i s'estén al llarg dels darrers anys del segle. Així, s'estrena amb una obra primerenca, pròpia de qui només fa sis anys que ha acabat la carrera, la reforma a fons de la Casa Martí i Puig («Els Quatre Gats»); segueix la seva casa a Argentona (que li durà vuit anys), i finalment, amb quatre obres representatives:

— Casa Coll i Regàs, a Mataró;
— Casa Garí, al Cros (Argentona);
— Casa Ametller, al passeig de Gràcia, i
— Casa Macaya, al passeig de Sant Joan.

Simultàniament a la generació anterior, dels vells mestres del Modernisme (Gaudí i Domènech), Puig, en canvi, és un eclèctic —ho serà sempre— que no sembla gaire impressionat per ells. El seu llenguatge és una barreja impura d'arrels de la terra (els materials) i del goticisme dels darrers romàntics. Canviarà, a partir del s. XX, vers un corrent més europeista i avençat.

Segon període, 1900-1907, dels trenta-tres als quaranta anys

L'any 1900 Puig entra de professor a l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona, amb Domènech de director. Hi durarà només dos anys, i això prepara la ruptura amb Domènech (1904), per la continuïtat o no de *La Veu de Catalunya.* A l'Editorial Montaner i Simón publica la *Historia general del arte,* la seva primera obra com a investigador de l'art, encara sota el patronatge de Domènech.

En el període 1901-1903 és regidor de l'Ajuntament de Barcelona, el 1905 és diputat provincial però l'any 1907 és president de la Diputació, mentre que era (des de 1906) diputat a Madrid per Solidaritat Catalana (candidatura dels quatre presidents) en la legislatura de 1907-1909.

1907 és la data de fundació de l'IEC (Puig, cofundador). És, alhora, la data en què, per l'inici del «Glosari» de Xènius, es diu que comença el Noucentisme.

Però abans s'haurà escolat la seva segona gran època, més europeista com he dit, i sobretot, de formes més modernes, paral·leles a les de la Sezession vienesa.

Es tracta de la Casa Muntadas (1901), a l'avinguda del Tibidabo, avui Casa Nadal Caparà; la Casa Serra, a la rambla de Catalunya, avui seu de la Diputació Provincial; la Casa Quadras, a l'avinguda Diagonal, avui Museu de la Música; la Casa Trinxet, al carrer del Rosselló, desapareguda en els anys cinquanta, i la Casa Terradas (1905), a l'avinguda Diagonal, o «Casa de les Punxes».

En totes elles, l'ornament es depura, es fa més blanc, més llis, més barroc a la manera d'Olbrich, i els espais interiors guanyen en maduresa i personalitat.

L'any 1907 comença *L'arquitectura romànica a Catalunya,* publicada per l'IEC en tres tongades, els anys 9, 11 i 18 del mateix segle.

Tercer període, 1907-1917, dels quaranta als cinquanta anys

Falten encara deu anys per a l'arribada de Puig a la Presidència de la Mancomunitat.

En aquest període, a més del llibre esmentat, produeix arquitectura:

— 1911, la fàbrica Casarramona, premiada per l'Ajuntament de Barcelona dos anys després;

— 1911, la petita Casa Company, al carrer de Casanova, núm. 203, avui molt canviada, que jo aprecio com un petit joiell incomprès;

— 1912, la restauració del monestir de Sant Joan de les Abadesses;
— 1915, el projecte de la plaça de Catalunya, després modificat, però sobre les seves bases.

President de la Mancomunitat, dictadures i exilis, 1917-1942

El 29 de novembre de 1917, després de la mort de Prat de la Riba, Puig és elegit president de la Mancomunitat de Catalunya, període que coincideix amb una època de terrorisme sindicalista pels dos bàndols, que enfosqueix el seu mandat i disminueix la seva capacitat de govern.

D'aquesta època és la Casa Puig i Cadafalch, al carrer de Provença de Barcelona.

La seva arquitectura comença a ser escassa, però és de 1917 el projecte per a l'Exposició i el Palau de les Indústries Elèctriques, a Montjuïc; de 1920 la Casa Pich i Pon a la plaça de Catalunya; de 1928 el claustre del monestir de Montserrat, i de l'any 1930 el projecte d'instal·lació de l'IEC a l'Hospital de Sant Pau, que havia de durar poc.

L'any 1923, per Nadal, abandona la Presidència de la Mancomunitat. Havia pensat que podria entendre's amb el dictador, però no fou així.

Emprèn el primer exili: 1924-1930, i es dedica intensament a la història del romànic.

Malgrat la seva rehabilitació durant la República, 1931-1939, Puig està apagat però no acabat.

El 1934 és investit doctor *honoris causa* per la Universitat de Barcelona. També esdevé doctor *honoris causa* a Tolosa, Friburg i París.

Els últims anys, 1942-1957

Li arriba el segon exili, 1936-1942, que dedica a reprendre els estudis sobre l'arquitectura romànica a la Catalunya del Nord. Torna a Barcelona als setanta-cinc anys.

Segons el testimoni d'Enric Casassas, Puig va triar Ramon Aramon perquè, entre tots dos, «ressuscitessin» l'Institut. És l'època de les reunions clandestines a la casa de Lluís Bonet Garí, de Barcelona.

Publica, encara, *L'escultura romànica a Catalunya* (1949-1954).

Mor a Barcelona el 1957, als noranta anys, a la seva casa del carrer de Provença que ell mateix va projectar i dirigir cinquanta anys abans.

Epíleg

Com a final d'aquesta comunicació escrita, vull explicar una anècdota de Puig, viscuda per mi mateix, cap als anys 1956 o 1957. En aquella època, un grup de joves arquitectes ens reuníem sota l'apel·latiu de batalla *Grup R*. Volíem sortir del clima conformista i angoixant de l'arquitectura catalana de la postguerra i entroncar, en tot allò que fos possible, amb l'època brillant del GATCPAC a la Barcelona dels anys trenta.

Vàrem organitzar, entre altres, una exposició anomenada «Arquitectura i indústria», a les ja desaparegudes Galeries Laietanes de la Gran Via. En la inauguració, l'arquitecte Antoni de Moragas i Gallissà, amic i veí de Puig a Argentona, va convidar-lo, i Puig va assistir-hi. Recordo com el vaig anar seguint admirativament per no perdre'm cap dels seus comentaris. En arribar davant l'estand d'una casa fabricant de tubs de fibrociment, algú li va fer notar uns tubs innovadors de secció quadrada, que òbviament encaixaven entre ells millor que els de secció circular. Puig, de més de vuitanta anys aleshores, va observar, agudament, dirigint-se a nosaltres: «Han observat, vostès, que amb el temps s'aniran formant dipòsits de calç i de brutícia precisament en els quatre racons, i a la llarga tornarem a tenir una secció circular com sempre?». Vet aquí com el notable investigador i polític va conservar, fins al final de la seva vida, el sentit constructiu de l'arquitecte que mai no va deixar de ser.

* * *

Els homes desapareixen per llei fatal de vida, però romanen per sempre llurs obres. Si, a més, es tracta d'un artista, la persona queda, d'alguna manera, encarnada en la seva creació.

Aquest argument i el fet que us estigui parlant un arquitecte que necessita expressar-se amb imatges, m'han forçat a afegir a les meves paraules un seguit de fotografies de la vida i de les obres de Josep Puig i Cadafalch, que avui recordem.

Josep Puig i Cadafalch quan naixia l'IEC
(dibuix de R. Casas, 1907).

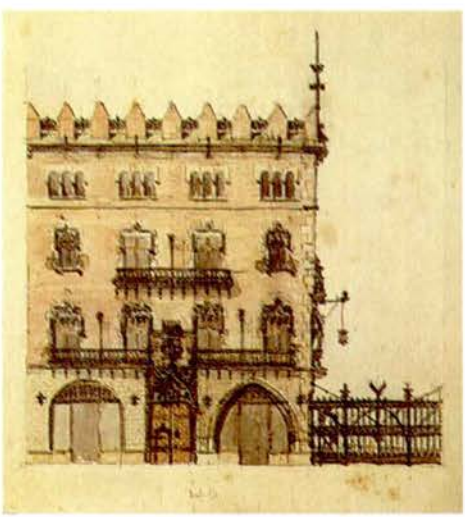

Casa Martí i Puig,
«Els Quatre Gats» (1896).

Casa Garí, al Cros,
Argentona (1898).

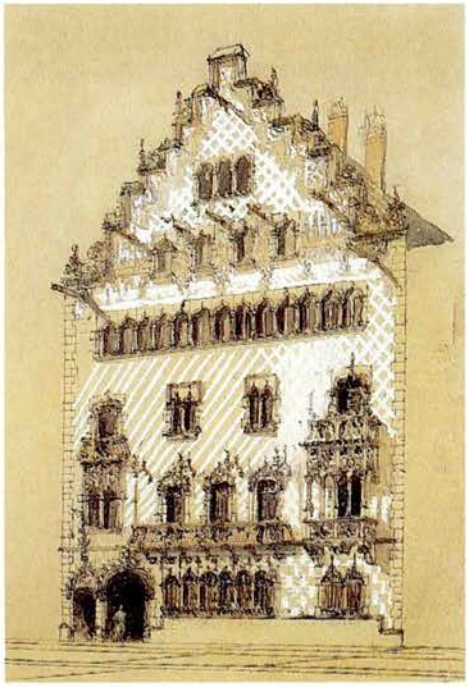

Casa Amatller, al passeig de Gràcia
de Barcelona (1900)
(dibuix de l'arquitecte).

Casa Macaya, al passeig de Sant Joan
de Barcelona (1900)
(dibuix de l'arquitecte).

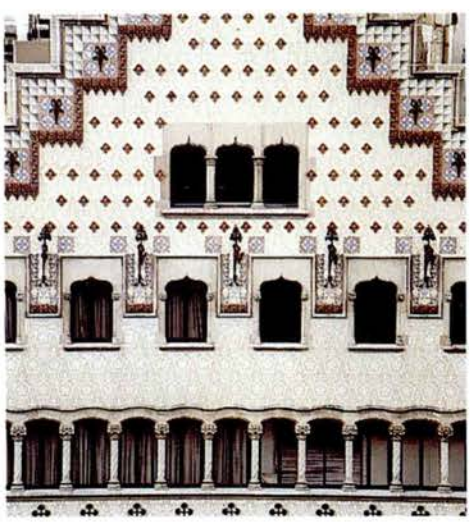

Gablet de la
Casa Amatller.

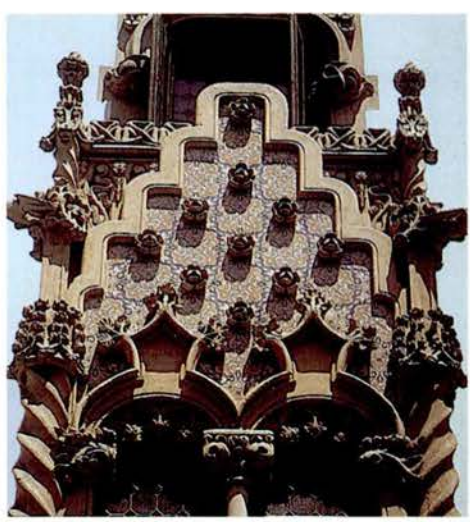

Coronament superior de porta
a la façana de la Casa Macaya.

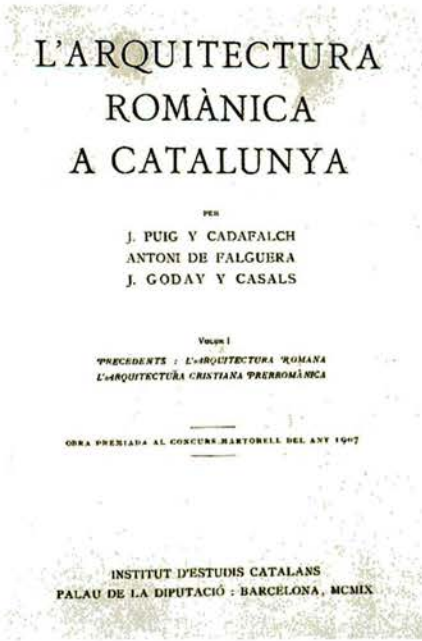

L'ARQUITECTURA
ROMÀNICA
A CATALUNYA

PER

J. PUIG Y CADAFALCH
ANTONI DE FALGUERA
J. GODAY Y CASALS

VOLUM I

PRECEDENTS : L'ARQUITECTURA ROMANA
L'ARQUITECTURA CRISTIANA PRERROMÀNICA

OBRA PREMIADA AL CONCURS MARTORELL DEL ANY 1907

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
PALAU DE LA DIPUTACIÓ : BARCELONA, MCMIX

Obra publicada en 1909.

INSTITUCIÓ PATXOT

LA GEOGRAFIA I ELS ORÍGENS
DEL PRIMER ART ROMÀNIC

PER

J. PUIG I CADAFALCH

A la memòria
de
JOAN AUGUST BRUTAILS

BARCELONA
1930

Obra publicada en 1930.

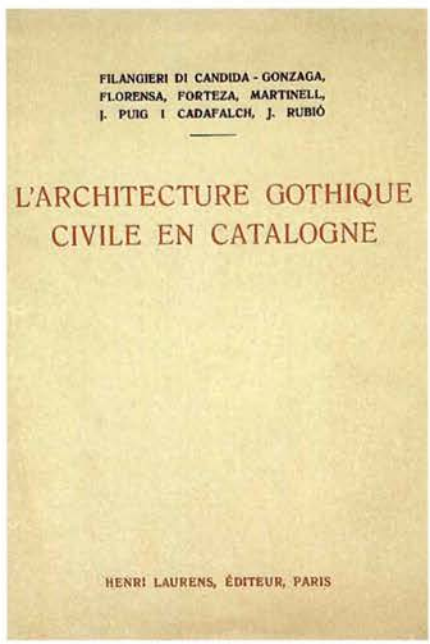

FILANGIERI DI CANDIDA - GONZAGA,
FLORENSA, FORTEZA, MARTINELL,
J. PUIG I CADAFALCH, J. RUBIÓ

L'ARCHITECTURE GOTHIQUE
CIVILE EN CATALOGNE

HENRI LAURENS, ÉDITEUR, PARIS

Obra publicada en 1935.

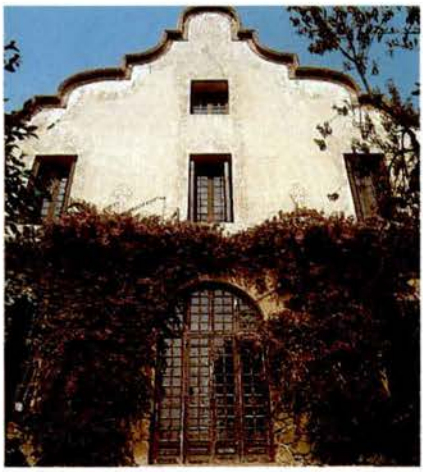

Casa Muntadas,
a l'avinguda del Tibidabo de Barcelona
(1902).

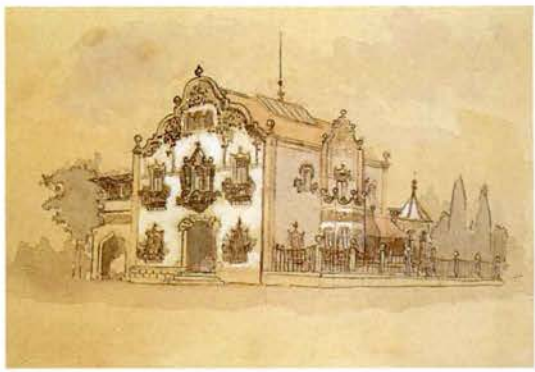

Casa Trinxet, que va estar al
carrer de Provença de Barcelona (1904).

Detall de la Casa Terradas,
«Casa de les Punxes»,
a l'avinguda Diagonal de Barcelona (1905).

Detall de la Casa Sastre i Marquès,
a Sarrià (1905).

Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitat de Catalunya, rep els reis d'Espanya (cap a 1918).

Projecte de Puig (1920) per a l'Exposició Internacional de Barcelona.

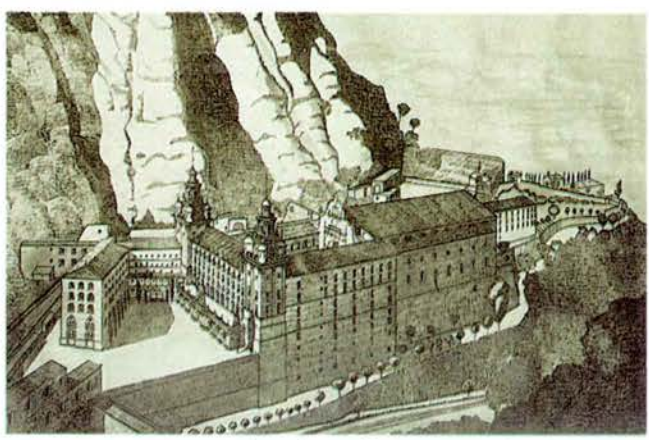

Perspectiva per a la reforma de Montserrat (1928).

Escala de la Casa Coll i Regàs (1898).

Escala de la Casa Garí (1898).

Escala de la Casa Quadras (1902).

Escala de la Casa Macaya (1902).

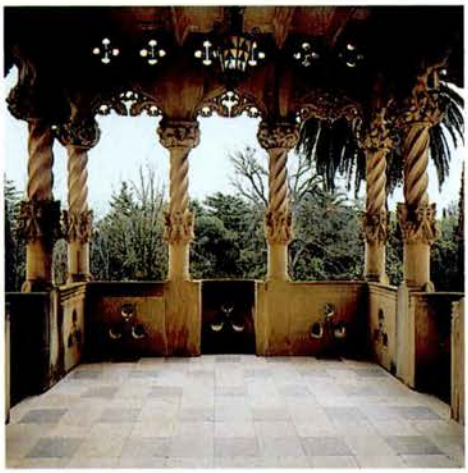

Galeria coberta de la Casa Garí (1898).

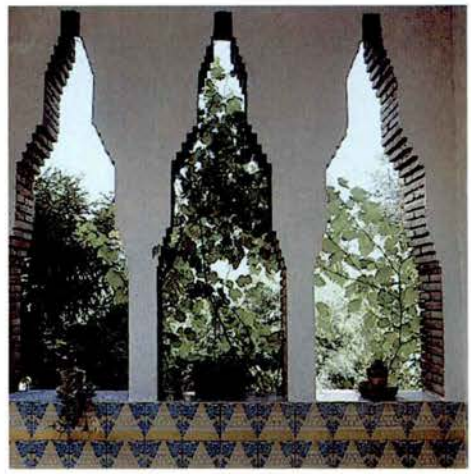

Galeria coberta de la Casa Puig i Cadafalch, a Argentona (1898).

Interior de la Casa Coll i Regàs, a Mataró (1898).

Interior de la Casa Garí (1898).

Josep Puig i Cadafalch en els darrers anys de la seva vida
(dibuix de l'arquitecte Joaquim Mascaró).

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS
BARCELONA